

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י"ב אדר תשפ"ו

מסכת מנחות מ"ט-נ"ה ♦ מקוואות ה', ד' - ט', ב'

גליון מס' 1397

השבוע בגליון

- ♦ כהן גדול - מהו?
- ♦ היתכן כהן גדול ללא כהני הדיוט
- ♦ שני חלקים בתפקיד הכהן הגדול
- ♦ החורים שבמצה, נכללים בשיעור "כזית"?
- ♦ מעמדו של הקרח בהלכה
- ♦ דינם של המים אינו משתנה עם קפאונם

- ♦ היש לדלג על מצווה קלה לצורך קיום מצווה חמורה?
- ♦ אדם שיכול לבחור את מועד שחרורו מבית הסוהר, מתי ייצא?
- ♦ אדם פרטי, היום כאן ומחר שם, הציבור לעולם חי
- ♦ מצוות חנוכת המזבח
- ♦ מצווה ללא מאפיינים יחודיים, אינה נמנית במניין המצוות

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

הולכים ביער

ימי הפורים וחג הפסח שלפנינו, הם זמן המתאים להתבונן במאמר מחכים של הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל.

קיים הבדל יסודי בין פורים לפסח. בעוד נס יציאת מצרים התרחש בגלוי, לאור יום, לעיני כל העולם, נס הפורים התרחש בסתר, התהליכים התרחשו כבאקראי, ואפשר היה לפרשם כרצף מאורעות טבעיים שגרמו להצלת היהודים.

את המעלות המיוחדות שעם ישראל זכה להן באמצעות ימי הפורים, הדגים הרב הוטנר זצ"ל באמצעות משל.

מעשה באדם שמסיבות שונות שהתגללו עליו נאלץ לעבור ביער עבות. יודעי דבר ידעוהו כי מיטיבי לכת חוצים את היער בשבעה ימים, עד אשר הם זוכים לראות את קצהו השני.

ימים ארוכים התכונן מידענו לצעידה הממושכת. מזון משומר הכין בצקלוננו, עשית נפט גדולה, ועוד אחת לגיבוי, מקל גדול להשען עליו בדרך המהמורה, ומקל קטן, אם ייאלץ להלחם בשתי ידיו. מים בכמות מספקת, יען נחלים לא זרמו ביער, ומעיל צמר עבה, עשוי שכבות אחדות, להתגונן מפני הקור העז.

בהגיע אור ראשון של היום המיועד ליציאה לדרך, עמד ההלך בפתח היער, מבקש לנצל את אור היום עד תומו, ובצעדים נחושים פסע אל תוך היער. קולות הפרידה הנרגשים של בני משפחתו נחלשו עד שנמוגו בצלילים השונים שהפיקו בחדווה שוכני היער.

דף מט/א תדיר ומקודש

היש לדלג על מצווה קלה לצורך קיום מצווה חמורה?

מקרים מעניינים ומגוונים עלו על שולחן הפוסקים לדורותיהם, אשר התבקשו לחוות את דעתם על סדרי עדיפות בקיום מצוות. במסכת זבחים [מאמר "חולה שהגיע לבית הכנסת בתפילת מוסף יתפלל שחרי"ת או מוסף"], עסקנו באדם שלפניו שתי מצוות, "תדיר ומקודש", האחת מקודשת יותר ואחת תדירה יותר, ובהכרעת הפוסקים כי הוא רשאי להקדים איזו מהן שירצה, מאחר שהגמרא אינה מכריעה ספק זה. במאמר הבא נעסוק במחלוקת הפוסקים לגבי שתי מצוות שמועדן אינו זהה ויש אפשרות לקיים אחת מהן בלבד.

אדם שיכול לבחור את מועד שחרורו מבית הסוהר, מתי ייצא? על שולחנו של הרדב"ז (שו"ת ח"ד סימן י"ג) הונחה שאלה מאת יהודי שנכלא על ידי ההגמון ובעקבות כך נמנעה ממנו האפשרות להתפלל בציבור. לאחר תחנונים רבים ניאות ההגמון לאפשר לאסיר לבחור יום אחד שבו ייצא להתפלל. "יורה המורה", פנו רבנים בשמו של היהודי, "איזה יום מכל ימות השנה יבחר ראובן הנזכר ללכת לבית הכנסת". הרדב"ז השיב, כי על האסיר לצאת מיד מבית האסורים ולא להמתין לתאריכים מיוחדים, כגון יום הכיפורים וכדומה, שהרי כלל הוא ש"אין מעבירין על המצוות", והוא מנמק את דבריו: "ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה שאי יודע מתן שכרן של מצות וזה פשוט מאד אצלי. דוד בן שלמה ין אבי זמרא" תשובתו של הרדב"ז הגיעה לידי ה"חכם צבי" (שו"ת סימן ק"ו) אשר חלק עליה, תוך שהוא מסתמך על גמרתנו, כלהלן. גמרתנו מסתפקת, כיצד יש לנהוג בשבת, במקרה שבבית המקדש נוצר מחסור בקרבנות. היש להקריבם כמוספים של שבת, או שמא יש לשומרם עבור קרבן התמיד של יום ראשון שלאחר השבת. לכאורה, דעתו הנחרצת של הרדב"ז נסתרת מגמרתנו. שכן, לשיטתו, מה ספק יש כאן, ברור כי יש לקיים את המצווה הראשונה המזדמנת לידי הכהנים, ולהקריב את קרבן מוסף ביום השבת - "אין מעבירין על המצוות". מוכח, איפוא, טוען ה"חכם צבי", כי כאשר שתי המצוות העומדות על הפרק אינן זהות, יש לדלג על עשיית הקלה שבה ולהמתין לקיום החמורה שבה.

אדם פרטי, היום כאן ומחר שם, הציבור לעולם חי: הוכחה איתנה זו מסוגייתנו, שהוצבה כנגד דעת הרדב"ז, מיושבת באופן נאה בספר "לקט הקמח" (הובא ב"באר היטב" אור"ח סימן צ' ס"ק י"א עין שם). הכלל "אין מעבירין על המצוות" מונחה על ידי העובדה, כי איש אינו יכול להיות בטוח בכך שברגע הבא יוכל עדיין לקיים מצוות, מי יודע מה ילד יום, לפיכך, "אין מעבירין על המצוות" - קיים מיד את המצווה הראשונה המזדמנת לידך. מעתה, ניתן להבדיל בין מצווה המוטלת על היחיד למצווה המוטלת על

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה זאב קוטלייר** ז"ל

ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע י"ז באדר ב' תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **הנטשע פלדמן** ע"ה

ב"ר שלמה אליהו גולדברג ז"ל

נלב"ע ט"ז באדר תשס"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **שלמה פלדמן** ומשפ' שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

מרת **לאה גרינפלד** ע"ה

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע י"ז באדר ב' תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **משה צבי יוסף הלפרן** ז"ל ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע ט"ו באדר תשל"ב **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידו משפחת **הלפרן** שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

הציבור. היחיד צריך לחשוש לנפשו, שמא כלל לא יחיה עד שימתין לקיום המצווה הגדולה, ועליו למהר להספיק לקיים מה שבידו כעת. לעומת זאת, "ציבור" לעולם אינו מת, ואין לחשוש שמצווה ציבורית לא תתקיים. לפיכך, גמרתנו העוסקת בהקרבנות קרבנות ציבור מסתפקת בניחותא, בלא חשש למותו של מאן דהוא, אם יש להמתין עם הקרבנות הבודדים עד ליום המחר, שהרי ימצא כהן שיקריבם...

את דעת הרדב"ז ניתן ליישב גם באופן שונה לחלוטין. אנו מניחים כי ביום השבת, מצוות הקרבנות קרבן המוסף של שבת, היא מצווה העומדת על הפרק, ואילו מצוות קרבן התמיד של יום המחר, הרי היא מצווה עתידית, ולפיכך אנו מקשים על הרדב"ז השולל דחיית קיום מצווה העומדת על הפרק, לצורך קיום מצווה עתידית.

ברם, מניין לנו כי הקרבנות קרבן התמיד של יום המחר נחשבת מצווה עתידית? הרי לגבי קרבן תמיד נצטוונו: **"תשמרו להקריב לי במועדו"**, היינו: עוד בטרם בא מועד ההקרבה, מוטל עלינו לשמור את קרבן התמיד ולהתכונן להקרבנות, כמבואר בסוגייתנו, שיש לבקר את קרבן התמיד ארבעה ימים לפני הקרבנות. אמור מעתה, כבר היום מוטלת על פתחנו מצוות הקרבנות התמיד, ולפיכך, הגמרא מתייחסת להקרבנות המוסף ולהקרבנות התמיד כאל שתי מצוות זהות במועדן (הגהות רבי אליעזר משה הורביץ זצ"ל, סוכה כה/ב, עיין שם שהוכיח מהסוגיה שם כהרדב"ז, ועיין "אבי עזרי" הל' תפילה פ"ג הל' י"א, ועיין "שפת אמת" זבחים פט/א) [אמנם, לפי דבריו שיקול זה קיים בתוך ארבעה ימים של "ביקור" הקרבן שבהם יש לשמור עליו. אולם לפי התירוץ הראשון נידון סוגייתנו קיים גם לגבי תמיד שמועד הקרבנות רחוק].

דף מט/א אלא בתמיד של שחר

מצוות חנוכה המזבח

כאשר היוונים כבשו את ירושלים, הם טימאו את בית המקדש ושיקצו את המזבח בעבודת גילולים, ולאחר תבוסתם בית חשמונאי גנזו את אבני המזבח, ובחודש כסלו בנו מזבח חדש (עבודה זרה נב/ב). מכאן, אומר המהרש"א (שבת כא/ב), בא להם שמם של ימי **החנוכה** הממששים ובאים, על שם שזכו לבנות מזבח חדש ולחנך אותו.

במשנתנו מבואר, כי יש לחנוך את כלי המקדש החדשים על ידי עבודה בהם, ואת המזבח החיצון, שעליו הוקרבו קרבנות, יש לחנוך על ידי הקרבנות קרבן תמיד של שחר. והיה, אם לא נחנך המזבח על ידי תמיד של שחר, מבואר בגמרתנו, כי אין להקריב עליו תמיד של בין הערביים, עד אשר ייחנך על ידי הקרבנות תמיד של שחר.

מצווה ללא מאפיינים יחודיים, אינה נמנית במניין המצוות: כאשר נעין בספרי המצוות לראשונים נמצא, כי יש מהם שהחשיבו את מצוות חנוכה המזבח כמצווה (בה"ג מניין הפרשיות אות ד), אך רבים מהם לא הכלילו את חנוכה המזבח במניין המצוות. את דעתם מנמק בעל "מגילת אסתר" (על מניין המצוות שורש ג) בכפליים. ראשית, הוא טוען, מניין חנוכה המזבח מצווה היא, יתכן שאיסור בלבד נאמר כאן - לבל נקריב קרבנות על מזבח חדש, לבד מאשר קרבן תמיד של שחר. ואף אם אכן חנוכה המזבח מצווה היא, אין למנותה במניין המצוות, משום שמצווה זו אינה בעלת מאפיינים יחודיים, שהרי אין מקריבים קרבן מיוחד לחנוכה המזבח, אלא נאמר כי חנוכתו תהא בקרבן תמיד בלבד. כלום מצווה חדשה יש כאן?

כללו של דבר, מסכם דברים אלו המהר"י פערלא (על ספרו של הר"ג פרשה מ"ט), חינוך המזבח אינו איסור או מצווה מהותיים בעלי תוכן עצמי, אלא אמרה תורה, כי לא ייכשר המזבח לייעודו אם לא ימולאו הוראות אלו ואחרות.

אם המשיח יבוא בערב פסח: אם יבוא המשיח בערב פסח, הרהר רבי אברהם פארדו זצ"ל (מובא בשו"ת "יוסף אומץ" סימן ו), והמזבח ייבנה לאחר חצות, בתום מועד הקרבנות תמיד של שחר, כלום לא יקריבו ישראל קרבן פסח באותה שנה, מאחר שהמזבח לא נחנך? אכן, אם ננהה אחר השיטה הסוברת שמזבח שלא נחנך, אינו מזבח כלל, כך יש לנהוג. אך רבי אברהם פארדו לא סבר כן, ולדעתו הכשרת המזבח אינה תלויה בקיום מצוות חינוך המזבח, ולפיכך הקרבנות הפסח, שהיא מצוות עשה שיש בה כרת, תדחה את מצוות חנוכה המזבח, וכדעתו נקטו אחרונים נוספים (עיין ספר המפתח על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"א הל' י"ב שכ"כ הנצי"ב וה"ערוך השולחן", ועיין ב"אבי עזרי" שם, שחידש בדעת הרמב"ם, שכל ההלכה היא לא להתחיל בקרבן תמיד של בין הערביים בלבד, אך בכל קרבן אחר ניתן לחנוך את המזבח).

עסקנו בגדרי מצווה/איסור זה, בדקנו את תחומיו ואת השלכותיו, התוודענו לנידון אם חנוכה המזבח מהווה תנאי להכשרתו, ועדיין, אומר ה"חזון איש" זצ"ל (מנחות סימן ל ס"ג ד' ה'), לא עמדנו על קנקנה של מצווה זו עד תום. כדי לעמוד על דבריו לאשורם, עלינו להקדים, כי כלי שרת "עבודתן מחנכתן" (יומא יב/ב ועוד). כלומר, כלי שבמקדש מתקדש על ידי שכהן עובד בו במקדש מתוך מטרה לקדשו. מעתה, יש לברר אם דין חינוך המזבח בקרבן תמיד של שחר נובע מתוקף תפקידו של המזבח ככלי שרת שיש לחנכו לעבודתו עם הקמתו, ככל כלי שרת חדש, או שמא, כדי לחנוך את המזבח ככלי שרת, אין צורך בהקרבנות קרבן תמיד של שחר דווקא אלא די בכל קרבן, ודין חנוכה המזבח בתמיד של שחר נובע מתוקף הווייתו של המזבח כחפץ המשלים את מבנה בית המקדש, וכאשר בונים בית מקדש חדש, יש לחנוך את המזבח באופן מסוים זה.

ה"חזון איש" מצביע על מקרה מסוים אשר על ידו ההבדל בין שני הצדדים הנזכרים בא לידי ביטוי מובהק. מה דינו של מזבח אשר נפסל עם גזיעת אחת מקרבנותיו, ולאחר מכן תוקן, ברוח,

הוא קמץ את אצבעותיו סביב מקל ההליכה, הידק את מעילו להתגוננות מפני שיחי בר שנקרו בדרכו, ופילס את דרכו קדימה. פה ושם חלף על פניו בעל חיים זה או אחר, ושריריו היו דרוכים כקפיץ לקראת האפשרות שייאלץ לזנק על ענף עץ כדי להמלט על נפשו מלביאה זועמת, או כדי להמנע מהתגוששות עם קרנף מתהולל.

שעת הצהרים חלפה. אלמלא שעונו המדוייק לא היה באפשרותו לאמוד את השעה. אור קלוש הסתנן דרך צמרות העצים שהתמרו לגובה רב והסתירו את עין השמש. חום כבד שרר ביער. הוא האט את צעידתו, והביט בהשתוממות בחיות היער שרבצו על מקומן בעצלה, ופקחו לעברו חצי עין מנומנמת.

חושיו נדרכו לשמע רחש פתאומי. נשימתו הפכה קצרה, דמו אזל מפניו, והוא האץ את פסיעותיו, משל היה בורח מפני הארי, אך הוא אפילו לא ידע ממה הוא בורח, ואם הוא בכיוון הנכון.

רוח קרירה נשבה על גבו, ובישרה על שעת בין הערביים. חיות הלילה עשו הכנות אחרונות לקראת ארוחתם העיקרית, והוא, שערוותיו סומרות, שיניו נוקשות מפחד, ממשיך להלך בדבקות נעזר במצפן כדי לכוון את צעדיו.

הוא לא ידע כמה דרך הספיק לגמוע, אך ידוע ידע, כי יותר ממה שצעד, עוד יש לפניו. בשביעות רצון הסיר את תרמילו מגבו ותר באפילה אחר עששית הנפט. מעשה אומן הציבה על הקרקע בלא ראות מאומה, וחרדה מצמירת החלה זוחלת מגבו ומתפשטת בכל גופו. הנפט. הוא שכח את מיכל הנפט. עששית אמיה ופתילה משובחת היו ברשותו, אך את חומר הבעירה הוא שכח על השולחן בחדר העבודה. במר יאושו הוא נזכר כיצד בטרם צאתו הוציא את מיכל הנפט בחדרו, לוודא כי הוא מלא עד תומו, ועתה, אין בידו אף לא טיפת נפט.

כשן חרוננו הפנים כי את הנעשה אין להשיב. בחדלון אונים הוא אסף את חפציו, התייצב בחשש, מתח את עפעפיו עד ששריריו כאבו, והחל מגשש את דרכו באפילה. צרצר שחלף על פניו במעופה צורמנית, עתיד היה להסביר את קצוות העשרות הלבנות שהתנוססו לתפארה במרכז קדקדו, עד זקנה ושיבה. דמו הלם ברקויות, אזניו כמו הסתובבו על ציריהן לשמע כל רחש, נחיריו רטטו כאפו של כלב, בניסיון להריח בעל חיים מתקרב, ועצביו עמדו להתפקע.

הוא החליט לעלות לנום על עץ, ויהי-מה.

החפץ הקשוח הראשון שנגלה לפניו, היה נדמה לו כעץ. הוא העביר את ידו סביב הגזע, מישש את בליטותיו, העביר אצבע על חריציו, ואחר הכניסה אל פיו, כן, זה עושה רושם של זכר את הסיפור האימנטי, שכעת הפך למוחשי, על אותו תייר שטיפס באפילה על גורילה, מתוך מחשבה כי היא עמוד שהוצב ביער. את הסיפור הנורא סיפרו חבריו של התייר ששמעו את הקולות ואת הסיים המחריד. הוא סילק ממוחו את המחשבות המדכאות, כך את זרועותיו סביב הגזע, וטיפס עליו בדריכות, עד למעלה, עד הצמרת.

קרן שמש חמימה ליטפה את ראשו. לא מזמן נרדם, לאחר שלמד להכיר את כל רחשי היער, לאורך שעות הלילה. הגיעה שעת צעידה.

כבקי ומיומן, השתלשל מן העץ, סידר את בגדיו והמשיך לצעוד.

במהלך ששת ימי הצעידה הנוספים, חלפו עליו דברים מסמרי שיער, שעתידיים היו להפוך לאבן היסוד של כל שיחה משפחתית, החל מעתה ועד פטירת אחרון נכדיו. תנין שפער מולו את מלתעותיו; חסידה שניקרה להנאתה בראשו של נמך; שני יעלים שחברו אליו למשך שלשה ימים ולא נטשוהו; שלשה נחשים שנכרכו סביב פיל; השונן צבועים שבאחד הלילות המתיני למרגלות העץ שעליו ניסה לנום, ולא הרפו ממנו, עד ששיסה בהם אריה שהשתוקק גם הוא להכפו לסעודה דשנה.

ביום השביעי, בעודו צועד בחברת יעליו, נגלתה קרן אור. היער תם. המסע הגיע אל קיצו, והוא חי, בריא ושלם.

כל ימיו היה סח בהתלהבות, כי את אשר העניקו לו שבעת ימי האימה, לא היה רוכש לעולם. חושיו התחדדו באופן מפליא. בקשישותו, יכול היה

כי הוא זקוק לחינוך ככלי שרת, שהרי בשעת פסילתו פרח ממנו שמו זה, ויש לחדשו עליו על ידי חינוך. אלא שאם חינוכו בתמיד של שחר מתייחס לחנוכתו בבנין בית מקדש חדש, הרי שבמקרה זה די בחנוכתו על ידי כל קרבן שיהא (וע"ע בספר "מקדש יחזקאל" בסוגייתנו).

מדוע חג החנוכה אינו מתפרס על פני תשעה ימים: נסיים בעניין שבו פתחנו. ה"חתם סופר" זצ"ל (בחיזושים, שבת שם) מציב קושיה יפה לפתחו של המהרש"א המקשר בין חנוכה לבין חנוכת המזבח. אם כנים הדברים, שואל ה"חתם סופר", הבה נבדוק את סדר התרחשות הדברים בבית המקדש, ונמצא, כי לכאורה, היה על חכמים לתקן שיש להמנע ממספד תשעה ימים ולא שמונה ימים בלבד. ככל הנראה, ה"חתם סופר" זצ"ל הבין, כי חנוכת בית המקדש וכל כלי נעשתה ביום אחד. מעתה, הוא תמה, בבוקרו של יום כ"ד כסלו נחנך המזבח בהקרת קרבן תמיד, ובבין הערבים, אור לכה"ה כסלו הודלקו הנרות במנורה. אם עיקר שם החנוכה מתייחס לחנוכת המזבח, מדוע אין נמנעים ממספד גם ביום כ"ד, הלא הוא יום חנוכת המזבח [ואם המזבח נחנך בכ"ה כסלו, הרי שהמנורה הודלקה לפנות ערב כ"ו כסלו ומה טעם מדליקים נרות בכ"ה כסלו].

דף מט/ב מניין לתמיד שטעון ביקור

מצוות ביקור קרבן התמיד

דין מיוחד משותף לקרבן פסח ולקרבן התמיד בלבד - "ביקור". את שני הקרבנות הללו יש לבקר, לבדוק ממום, ארבעה ימים לפני הקרבנתם על המזבח.

אלא, שלא נתפרש אם יש לבדוק את הקרבן בכל יום מארבעת הימים הקודמים להקרבנתו, או שמא די בבדיקתו פעם אחת ארבעה ימים לפני הקרבנתו. בספר "מנחת אברהם" מובא, כי מדברי הראשונים עולה שנחלקו בדבר (עיין רש"י פסחים א/א ד"ה "למשמרת", וברמב"ם הל' תמידין פ"א הל' ט'), ואת מחלוקתם ניתן להבין על ידי הצגת החקירה הבאה במהות מצוות ביקור הקרבן.

ביקור התמיד לבדיקה או לשימור: ניתן להתייחס אל דין ביקור הקרבן ארבעה ימים קודם הקרבנתו, כאל בדיקות חוזרות ונשנות שנועדו לוודא את תומתו. מאידך ניתן להתייחס לדין זה כאל שמירה על הקרבן.

אם מטרת הביקור היא בדיקת הקרבן, מסתבר מאד, שכשם שיש לבדוק ארבעה ימים לפני הקרבנתו, כך יש גם לבדוק שלושה ימים לפני הקרבנתו, וכפי שכתב המהר"ל ("גור אריה" פרשת בא י"ב ו'), שביום השלישי ימצא את מה שלא ראה ביום הרביעי וכן הלאה. אולם, אם במצווה זו התורה הורתה שיש לשמר את הקרבן ולהכינו להקרבה ארבעה ימים לפני הקרבנתו, די בבדיקה אחת ארבעה ימים לפני הקרבנתו, ואין צורך בבדיקתו בכל יום.

השלכותיה של חקירה זו נחשפות גם בשאלה יסודית שהועלתה על ידי הגאון בעל ה"שאגת אריה" זצ"ל ("בטורי אבן" מגילה א/א). שאלתו היא, אם מצוות הביקור יכולה להתקיים גם בבהמה שעדיין לא הוקדשה כקרבן. כלומר, האם ניתן לבדוק אותה ולאחר ארבעה ימים להקדישה ולהקריבה, או שיש להקדישה לפני ארבעת ימי הביקור. לאחר דיון ארוך הוא מוכיח [מרש"י ומתוס'], כי ניתן לקיים את מצוות הביקור טרם הקדשת הקרבן. והנה, כאשר נבקש למצות נידון זה לאור חקירתנו, נמצא, כי אם מצוות הביקור נועדה לחשוף כל מום אפשרי בבהמה, אכן, מה לי אם הוקדשה הבהמה אם לאו, עיקר בלשו עיני בעליה אחריה במשך ארבעה ימים ולא מצאו מאומה. אולם, אם ביקשה התורה שהקרבן יהא ראוי להקרבה ארבעה ימים לפני הקרבנתו, יתכן שיש גם להקדישו, שאם לא כן, אינו ראוי להקרבה [עיין בספר "מנחת אברהם" בסוגייתנו].

דף נ/ב חביתי כהן גדול

כהן גדול - מהו?

סוגיותינו עוסקות בחביתי כהן גדול, הלא היא המנחה שהקריב הכהן הגדול בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. דומה, כי הגיע הזמן לברר, כהן גדול מהו, ומתוך כך גם לידע ולהבין את שורש דין הקרבת מנחה זו על ידו.

היתכן כהן גדול ללא כהני הדיוט: כיצד היינו מגיבים, לו בעולמנו הקט היה נותר נצר בודד לאהרן הכהן, והיו מבקשים למנותו ל"כהן גדול"... בשורשה של שאלה זו עומדת החקירה, אם "כהן גדול" הוא תפקיד של שררה על אחיו הכהנים, או דרגת קדושה מסויימת. אם שררה היא, כשם שאין מלך בלא עם, כך אין כהן גדול בלא כהנים שישתורר עליהם. אם קדושה היא, תפקידו אינו מותנה בנוכחותם של כהנים אחרים **שני חלקים בתפקיד הכהן הגדול:** הגאון רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל ("משכנות אפרים" סימן ל"ב דן בדבר ומוכיח, כי שני הצדדים נכונים המה. הכהן הגדול קדוש הוא, ושלטון ושררה לו על אחיו הכהנים. לפיכך, יתכן מצב שבו שני כהנים יהו קדושים בקדושת כהן גדול, בעוד אחד מהם בלבד מחזיק בידיו את שלטון הכהן הגדול.

הנה כי כן, במספר מקומות בש"ס (עיין מגילה ט/ב, הוריות א/א, ועיין יומא ע"ב/ב לגבי משוח מלחמה) מתואר מצב שבו מספר כהנים גדולים קיימים בעת ובעונה אחת ודין כהן גדול לכולם. הרמב"ם (בפי המשניות, הוריות א/א) כותב, כי קדושת הכהונה אינה בטלה לעולם, גם לאחר שהכהן הגדול עבר מתפקידו. כך גם מובאת בגמרא (זבחים קא/ב, קכ/א) דעה, כי משה רבינו ואהרן הכהן שימשו בצוותא ככהנים גדולים בארבעים שנות שהותם במדבר. אמנם, מאחר שקדושת הכהונה הגדולה תתכן בעת ובעונה אחת אצל מספר כהנים, אך

לזהות מרחוק פסיעות של קרוב משפחה רחוק, בעוד בניו אינם שומעים מאומה. שריפה שפרצה במרחקים, נקלטה בחיוריו מיד, עוד בטרם נזעק אי מי לכבותה. בחושך מוחלט, יודע היה לזהות אנשים ולקרוא להם בשמם, לתדהמתם הרבה. אלו הן המעלות שאדם רוכש כאשר הוא מתמודד עם קשיים. היהודים אשר חיו בתקופת שושן הבריה, ולא היו מודעים לנס המופלא המתרחש תחת עיניהם, רכשו לעצמם מידת ביטחון ואמונה בקדוש ברוך הוא, גם בזמנים הקשים ביותר. זה הוא ייחודו של הפורים, על פני המועדים האחרים **יאים** הדברים גם ליהודים הרבים והנפלאים המצטרפים מידי יום ללגיון הדף היומי. בלתי נמנע להתעלם מן הקשיים שהם מנת חלקם של המתחילים. לא תמיד זה קל. אין צורך להסביר. מי שמבין, מבין, ומי שאינו מבין לא יבין.

העידוד שאפשר להעניק ללומדים החדשים הוא, כי הקשיים והמאמצים הכבירים המושקעים על ידם, יבואו לידי ביטוי עוד זמן לא רב. לפתע, בלא ששיימו לכך לב, חושיהם שהתחדדו במהלך השיעורים, בניסיון לעקוב אחר כל דברי הגמרא, ישמשו אותם בעת הלימוד להעמיק הבן ולחקור את דברי הגמרא, ואת הסיפוק שהם ינחלו באותה עת, רק הם בעצמם יהיו מסוגלים לתאר.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נ/א דלא שכיחא ומערתא

הצ'ק של הרמ"א

כאמור בסוגייתנו, הקטורת מעשירה את המקטיר אותה. מאחר שהסנדק הרי הוא כמקטיר קטורת, כתב הרמ"א כי כמנהג הקטורת מנהג הסנדק. כשם שבבית המקדש אין נותנים לכהן אחד להקטיר פעמיים, כך אין נותנים לסנדק אחד שני ילדים, כדי להעניק לאנשים רבים ככל האפשר את סגולת העשירות ("שולחן ערוך" י"ד סי' רס"ו סעי' י"א). הגאון מוילנא חולק על כך וכתב "ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר" (שם סקמ"ו).

מספרים. כי הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, שאל את הגר"ז מבריסק זצ"ל, אם לבטל מלימודו לצורך סנדקאות, שאם יתעשר יהא בידו ממון לישיבתו, או שמא אחר שהגר"א אמר כי אין הדבר סגולה לעשירות, לא יקבל עליו את הסנדקאות. השיבו הגר"ז, גם צ'ק של הרמ"א הוא צ'ק טוב... (פניני הגר"ז).

דף נ/ב הוראת שעה היתה

אכילת היערה עם הדבש

כותב הגר"י הוטנר זצ"ל:

מהאור שמח (פרק ב' מהל' מעשה הקרבנות הל' ב') מוכח, כי כן דרכם של קרבנות חנוכת מקדש והמזבח, שהם באים שלא בצורה הרגילה ולפי הכללים המקובלים בהקרת קרבנות, וכאמור גם בסוגייתנו. הדבר נכון לקרבנות חנוכת המזבח, חנוכת בית שני וכן יהיה בחנוכת בית המקדש השלישי. **המקור** לכך מדברי רש"י בשיר השירים על הפסוק "באתי לגני אחותי כלה... אכלתי יערי עם דבש". רש"י מפרש כי מרוב חיבת חנוכת המזבח, כביכול נאכלה היערה - הנזרקות תמיד - עם הדבש שבתוכה, ובדומה לכך קיבל הקב"ה קרבנות שאינם ראויים לאור כללי ההקרבה הרגילים. **למדנו** מכאן, כי חיבת החנוכה באה בצורה של אכילת היערה עם הדבש וקבלת שאינו ראוי עם הראוי, ולפיכך נוהג הדבר בכל החנוכות... ("פחד יצחק", חנוכה).

דף נ"ב/ב חוץ מחמץ שבתודה

גם על החמץ יש להודות

בקרבת תודה יש גם מצות וגם לחם חמץ. יש להודות להקב"ה הן על הטוב והן על מה שאינו טוב ושהחמץ... ("מאורה של תורה").

שררת הכהונה הגדולה אינה אלא ברשותו של כהן אחד, מבואר בתורת כהנים (פרשת צו פרשה ג) וכן פסק הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ד הל' ט"ו), כי אין ממנים שני כהנים גדולים בבת אחת, מאחר שהשררה לאחד בלבד.

מעתה, לאחר שנוכחנו לדעת כי משרת הכהן הגדול מורכבת משני חלקים נפרדים, ניתן להבין כי חלק ממצוותיו של הכהן הגדול באות מחמת שררתו בלבד, וכגון, מנחת חביתין אשר הוקרבה על ידי הכהן הגדול, שהרי מצווה זו לא הוטלה על כהן גדול שאינו ממונה על הכהנים, כפי שנאמר בירושלמי (יומא פרק א' דף ב/ד), כי כהן משוח מלחמה אינו מביא מנחת חביתין, שכן, אמרה תורה "תחתיו מבניו", היינו, רק כהן שמשרתו עוברת אחריו לירושלם, מצווה להקריב מנחה זו, שררה עוברת בירושה, וקדושה, כידוע, אינה עוברת בירושה, ולפיכך, רק כהן גדול הממונה על הכהנים חייב בהקרבת מנחת חביתין.

דף נד/א תתן התם בשר העגל שנתפח

החורים שבמצה, נכללים בשיעור "כזית"?

שיעורי התורה, כזית, כביצה ורביעית, הם שיעור נפחו של המאכל, אולם אין חשיבות למשקלו של החפץ הנידון, לאיכותו או לחשיבותו, למעט מספר מקרים יוצאים מן הכלל, כגון, צמר "ראשית הגז" הניתן לכהנים, ובשר הנאכל על ידי בן סורר ומורה. כך מסכם זאת הרמב"ם (בפי' המשניות, טהרות פ"ג משנה ד'): "כל השיעורים אין הולכים בהם אלא אחר שיעור הגודל [נפח] ואין חוששים אם מחולחלין [חלולים] או מוצקים [דחוסים]. לא לענין הטומאה ולא לענין האיסור וההיתר."

מאכל שהצטמק או תפח: גמרתנו דנה בחפץ שנפחו אינו קבוע, שהצטמק מכפי שהיה בתחילה או לחילופין תפח, אם יש לדונו כמצבו הנוכחי או כמצבו הקודם. וכגון, מאכל טמא בשיעור כביצה שהתמעט משיעור זה, שוב אינו מטמא, כמו כן כזית מן המת שהצטמק ואינו עומד על שיעור כזית, אינו מטמא. מסקנת גמרתנו, כי הן מאכל שבתחילה לא היה בשיעור הראוי ותפח לאחר מכן, והן מאכל שבתחילה היה בשיעור הראוי והצטמק, הרי הם מחוסרי שיעור ואינם מטמאים.

כיצד לחשב את שיעור הלחם שאנו אוכלים? ומכאן, לחיי היום יום. אנו יודעים, כי האוכל מאכל בשיעור כזית, מתחייב בברכה אחרונה. לאור הכלל שזה עתה התודענו אליו, כי שיעורו של מאכל שתפח אינו גדל עמו אלא נותר מצומק כשהיה, לכאורה, יש להפחית משיעור הנפח של המאכל את החללים שהתהוו בו, וכגון, ממיני מאפה, ביניהם הלחם השחור העשוי חללים חללים, יש להפחית את שיעור החללים שבו. אכן, זוהי שיטתו המפורסמת של בעל ה"זרע אמת" (שו"ת ח"א סימן כ"ט, והובאה ב"משנה ברורה" סימן ר"י ס"ק א').

יש להבדיל בין תפיחה חיזונית, לבין תפיחה שהיא צורת המאכל: ברם, יש אחרונים שחולקים על דעתו וסוברים, כי אין להתייחס למאפה כאל מאכל מצומק שתפח, אלא נפחו הנוכחי הוא הנפח הראוי לו. שכן, יש להבדיל בין מאכל שהעמידוהו בשמש והצטמק או תפח, לבין מאפה שזוהי צורת עשייתו. כלומר, מאחר שזוהי צורת המאכל, בלתי הגיוני לקבעו בתחומי השיעור המצומק שבו היה נתון בתחילת עשייתו, ויש לשערו לפי מצבו הנוכחי. את דעתם זו הם מוכיחים מן המשנה (עוקצין פרק ב' משנה ח'): "פת ספוגנית משתערת בכמות שהיא אם יש בה חלל ממעט את חללה", היינו: פת ספוגית משוערת כמות שהיא, כולל חלליה הזעירים, לבד מאשר חללים גדולים, וכך פסק להלכה ה"משנה ברורה" (שעה"צ סימן תפ"ו ס"ק ג').

מה דעתו של "חפץ חיים"? פוסקים בני זמנינו העירו, כי מדברי רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל לא ניתן לדעת בבירור מה דעתו בנושא, מאחר שבמקום אחר (סימן ר"י ס"ק א') נראה שהכריע להחמיר כדעת ה"זרע אמת". אך למעשה דעת גדולי הפוסקים שלא כדעת ה"זרע אמת" (עיין "שונה הלכות" להגר"ח קנייבסקי זצ"ל סי' תפ"ו סעיף ד'), ומכל מקום לבני עדות המזרח ראוי להחמיר בזה (ספר "וזאת הברכה" בירור הלכה א').

חורי המצה: מעתה, האוכל מאפה משער את נפחו לפי גדלו הנוכחי, למרות אווריריותו ואי דחיסותו. אכן, גם כאשר אנו משערים "כזית" במצה, אין אנו נדרשים להפחית את החורים הנקובים במצה מאומדן הנפח, מאחר שזוהי צורת המאכל, לבד מאשר חורים גדולים מאד, שאין לחשבם בנפח

המצה (ע' מידות ושיעורי תורה שם סעיף ח' ובהערות, וספר "וזאת הברכה", פרק בירור הלכה, בירור א', ובקונטרס שיעורי אכילה שבסופו). אולם הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל העיר ("שונה הלכות" שם), כי לדעת ה"חזון איש" זצ"ל (עוקצין שם), חז"ל הם שהורו לשער את חללי המאפה הספוגי לענין שיעור טומאת אוכלין, וכן הדין לענין חיוב ברכה אחרונה, אך לא ניתן להתחשב במשנה זו לגבי קיום מצוות דאורייתא, שבהן יש ליטול כזית מושלם [ועיין שם שהניח דבר זה בצ"ע].

מהו חלל "קטן" ומהו חלל "גדול": כך או כך, עדיין שומה עלינו לברר, מהו חלל גדול ומה נחשב חלל קטן? ובכן, אין בפינו תשובה ברורה על כך, וכבר כתב הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל ("בספרו" א"יפת צדקה" ענף י"ח, הובא ב"וזאת הברכה" שם): "שאינו אנו יודעים את השיעור של חלל גדול", ולכן, "צריך להחמיר עד שייצא הספק מליבו".

דף נה/א שאני גרוגרות הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שן

מעמדו של הקרח בהלכה

בארצות אירופה, הנהרות קופאים בתקופת החורף, ועל המוצקים שבהם ניתן למצוא אנשים המהלכים בשופי. מעניין לגלות, כי קיים נידון הלכתי נרחב, כיצד להתייחס לנהר בשעת קפאונו, כבור בעל דפנות, או כבור סתום, קרקע רגילה. ההשלכה ההלכתית לדיון זה, נוגעת לגבי עירוב שהנה, כידוע, שפתו של נהר הסובב את העיר, עשויה לשמש כמחיצה ועירוב לעיר המוקפת וניתן לטלטל בתוכה ללא חשש, זאת, בתנאי ששפת הנהר גבוהה דייה, עשרה טפחים לכל הפחות, כדי להחשב "מחיצה". אכן, כאשר נהר מתמלא באדמת סחף, קרקעיתו מאבדת מעומקה והמחיצה שנוצרה על שפת הנהר בטלה מאליה, אם על ידי כך היא התמעטה משיעור עשרה טפחים (עיין "שולחן ערוך" או"ח סימן ש"ג סעיף כ"ט ו"משנה ברורה" שם).

דינם של המים אינו משתנה עם קפאונם: בימים ההם, שהה "החתם סופר" זצ"ל בעיר דרזניץ בתקופת החורף, כאשר הנהר נסתם על ידי קרח, ולהפתעת רב העיר, ה"חתם סופר" לא מחה באנשים שטלטלו בה בשבת מתוך הסתמכות על מחיצת הנהר 'מארך', למרות שהמחיצה נעלמה כלא היתה על ידי הקרח. ה"חתם סופר" זצ"ל הסביר לרב העיר, כי לדעתו, קרח הרי הוא כמים, וכפי שמים זורמים אינם מבטלים את עומק הנהר, כך גם דינו של הקרח. דין זה, למד ה"חתם סופר" מסוגייתנו, כלהלן.

בגמרתנו אנו למדים, כי אדם שברשותו גרוגרות, "תאנים יבשים שצמקו וכווצו" (רש"י לעיל נד/ב), רשאי להפריש מהן תרומות ומעשרות על תאנים שעדיין לא צמקו, ולהחשיבן לפי השיעור שבו היו טרם צימוקן, זאת, "הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן כמות שהן".

ניתן היה לחשוב, כי כלל זה מוגבל לענייני שיעורי נפח בלבד, אך ה"חתם סופר" זצ"ל למד מסוגייתנו בניין אב לנידונים אחרים והסיק, כי מציאות ארעית ברת חלוף, אינה מקובעת בחפץ הנדון. התאנים המצומקות נחשבות כנפוחות, והקרח, שמן המים בא ואל המים ילך, נחשב כמים גם בעת קפאונו ולפיכך אינו סותם את הנהר! (שו"ת "חתם סופר" או"ח סימן פ"ט, עיין שם ראיות נוספות לנידון זה, והובאה דעתו במשנ"ב שם ס"ק קכ"א, ועיין שם שהביא שנחלקו האחרונים בזה, ועיין "מגן אברהם", ט"ז ו"יאבן העוזר").

את דבריו הוא תומך בראיה מעניינת. הגמרא (עירובין כ"ב) מעלה סברה להחשיב את כל העולם כרשות היחיד, בשל היותו מוקף באוקיינוסים, ומדרונם ייחשב כמחיצה. ה"ט"ז מעיר על כך, כי מי ים אינם קופאים וממילא אינם מבטלים את המחיצה. אך ה"חתם סופר" מפנה את תשומת ליבנו לקצוות הצפוניים והדרומיים, שם הים קופא, ובכל זאת ביקשו להחשיב את מדרונו כמחיצה.

ערימת אשפה קפואה, נחשבת כמצחינה עקב עברה ועתידה: הגדרה זו, כי אין להתחשב במציאות ארעית, מועתקת על ידי ה"חתם סופר" זצ"ל גם ל... ערימת אשפה. ה"מגן אברהם" (סימן פ"ב ס"ק ב'), דן להתיר לקרוא קריאת שמע סמוך לפסולת קפואה, שמחמת הקור והקרח אינה מדיפה צחנה המונעת את התפילה. אולם, ה"חתם סופר" זצ"ל (שם, ובהגהותיו לשולחן ערוך סימן פ"ב) משיג על כך, מאחר שמצב ארעי זה, אין בכוחו להסיר את מאיסותה של האשפה משום שיש לדונה לפי מצבה הקבוע, כפי שתחזור להיות לאחר שהקרח יופשר, ומשכך, יש להתייחס אליה כאל חפץ מאוס, שהתפילה לידו אסורה.